

Selskapet for Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 28

Grimstad 1968

Selskapet for Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 28

Grimstad 1968

Forord

Byselskapets styre retter en takk til handelsstanden, rederier og andre forretningsdrivende for annonsene som økonomisk setter en istand til å utgi medlemsskriftet.

Redaksjonen avsluttet 20. juni 1968.

*

Artikler og tegninger: Birger Morholt.

Conrad Jacobsen førte den siste seilskute av tre bygget i Grimstad 1898

Skipsfører, havnefogd Conrad Jacobsen

Grimstaddistriktet har i tidens løp hatt mange staute sjømenn som var med å skrive sjøfartshistorie ute og hjemme. Skipsfører Conrad Jacobsen var en av dem. og det er vanskelig å finne en mer ekte og verdig representant for seilskutetiden og dens siste blaff. En kan granske protokoller og loggbøker og gjøre bruk av muntlige overleveringer. men resultatet blir det samme.

Conrad Jacobsen var født 27. oktober 1868 i Ruhaven i Landvik, og det var den kjente prost Salvesen til Hommedal prestegjeld som døpte ham. Barndomshjemmet lå ut mot havet, og stedet var trivelig om sommeren, men barskt om vinteren. Der vokste Conrad Jacobsen og hans 6 brødre opp, som alle ble sjømenn. Etter konfirmasjonen gikk han til sjøs 1884 med bark Frivold», og seilte med andre skuter til han i 1889 tok navigasjons-og skipsførereksamen i Grimstad. Så seilte han som styrmann med «17. mai», «Zemack» og «Mispha» og den 30. desember 1898 mønstret han på med bark «Silas» som var den siste seilskute bygget av tre i Grimstad. Den var på 1050 tonn d.w. og tilhørte Bangs rederi. I 1902 fikk Jacobsen «Silas» å føre og den var ikke under seil uten han var med. Tilsammen sto han ombord i 19 år til «Silas» ble senket i Nordsjøen 8. mars 1917 av en tysk undervannsbåt. «Silas» var ballastet med

kurs for Grimstad da ulykken hendte. Det begynte med et varselsskudd hvorefter skutens papirer ble sendt over til U-båten. Besetningen måtte gå i livbåtene under farefulle omstendigheter, og den kaptein Jacobsen var med, holdt det gående i 50 timer i åpen sjø før de ble reddet av en engelsk destroyer og landsatt i Irland. Den andre livbåten nådde land ved egen hjelp etter 94 timers omflakken på havet.

Conrad Jacobsen fikk en tid etter hjemkomsten til Grimstad jernskuten «Dagny» å føre. Den var på 1700 tonn d.w. og hørte også til Bangs rederi. Ved siden av fullriggeren «Skaregrøm» ble «Dagny» den siste aktive jernskute Grimstad hadde. Den ble solgt 1927 til England og omgjort til lekter. Det hendte at sjøfolk fra Grimstad så skipet i dets nye skikkelse.

Med 40 år på SJØFARTSBOKA var det naturlig at kaptein Jacobsen kom til å oppleve meget av godt og vondt på de store verdenshav. Som oftest var han heldig på langreisene, men kunne også ha motvind som den gang han hadde 143 døgn fra Kristiania til Australia. Rekord for hans vedkommende.

Kaptein Jacobsen ville nødigg fortelle fra sitt liv til sjøs, — bare ved enkelte anledninger kunne han berøre et og annet. Når man for eksempel satt sammen med ham en sommerkveld ved Sorenskriverbrygga, var det en mulighet for å få istand en hyggelig prat om seilskutemiljø, billedlig talt. Også på generalforsamlingen til «Grimstad og Omegns Understøttelseskasse for uheldige sjøfolk og deres etterlatte» forekom det at han løsnet på tungebåndet når det gjaldt opplevelser fra seilskutetiden. Da var det festlig å høre ham fortelle uten bravader og store ord. I flere år var han UNDERSTØTTELSESKASSEN's kasserer, et verv han skjøttet med interesse og nøyaktighet.

Kaptein Jacobsen hadde i sannhet vært med å skrive sjøfarts- og lokalhistorie, — som fører av den siste treskute bygget i Grimstad og forsåvidt også den siste seilskute av jern, begge tilhørende Bangs rederi. Usedvanlig var det også at han sto 19 år ombord i samme skute i et trekk, som tilfelle med «Silas». Etter å ha sagt farvel til sjømannsyirket og seilskutetiden, var han havnefogd i Grimstad i 17 år. Skal en i få ord karakterisere mennesket Conrad Jacobsen er det et par egenskaper som fester seg i ens erindring: En posetiv, korrekt, naturlig og vennligsinnet mann.

Conrad Jacobsen døde 3. mars 1968, syv måneder før han ville ha fylt 100 år.

Understøttelseskassen fra seilskutetiden stiftet 1841 og oppløst 1966

Den gang seilskutene for full seil markerte Grimstaddistriktets posisjon på det maritime område, stiftet endel fremsynte menn «Grimstad og omegns Understøttelseskasse for uheldige sjøfolk og deres efterladte». Dette skjedde 1. februar 1841. Hovedformålet var å assurere sjøfolks tøy og effekter mot tap ved forlis. Premien ble satt til en øre for hver krone av hyren. Av det årlige overskudd skulle til jul deles ut et lite beløp til de sjøfolk eller pårørende som satt hardt i det.

Det første styre besto av skipskaptein Christen Groos Helmer som også ble Understøttelseskassens første kasserer, skipskaptein Peder Holst og skipsreder Niels Peder Nielsen. Christen Groos Helmer overleverte generalforsamlingen 144 spesiedaler han på forhånd hadde samlet inn til et grunnfond.

Efter som årene gikk, utførte Understøttelseskassen sin funksjon og kom i kontakt med et utall av sjøfolk fra Grimstaddistriktet. Dessverre forekom det ofte forlis og at skuter forsvandt sporeløst, — tragedier som førte sorg og nød med seg.

Men selv en institusjon varer ikke evig. Og da 125 år var gått, ble Understøttelseskassen oppløst på generalforsamlingen i feb-

ruar 1966, samme år som Grimstad feiret 150 års jubileum som kjøbstad. Denne drastiske handling, skyldtes følgende paragraf i lovene, vedtatt på generalforsamling 3. juni 1908: «Fondet som alltid skal ha sitt sæte i Grimstad, bestyres av en direksjon bestående av inretningsens medlemmer, hvorav to fra Grimstad og tre fra landdistriktene. Når medlemmenes antall er gått ned til 50, overgår bestyrelsen til 5 av de respektive kommuners valgte menn, i samme forhold som ovenfor, der såvidt mulig velges blandt medlemmene, — dog skal bestyrelsen alltid velges blandt sjøfolk eller sjøfartsinteresserte. Når legatet overgår til den kommunevalgte bestyrelse, stilles samme under Grimstad kommunes kontroll, der har å velge revisorer og desidere regnskapene».

Det var bare 6 medlemmer som deltok i Understøttelseskassens siste generalforsamling hvor slutt-streken for et lokalhistorisk kapittel ble satt. Forslaget om Understøttelseskassens oppløsning og fondets overgang til kommunal forvaltning, ble vedtatt med 5 mot 1 stemme. Fondets størrelse var på kr. 33 376,38. Blant de fremmøtte medlemmer var to veteraner, Kassens siste kasserer, skipsfører Daniel Ulenes Danielsen og den staute 87 år gamle Johan Gundersen Ulehaug som i mange år ikke hadde latt en generalforsamling gått fra seg. Kassens formann i en lang periode, forhenværende skipsfører og havnefogd Conrad Jacobsen, 97 år, kunne ikke møte på grunn av sykdom.

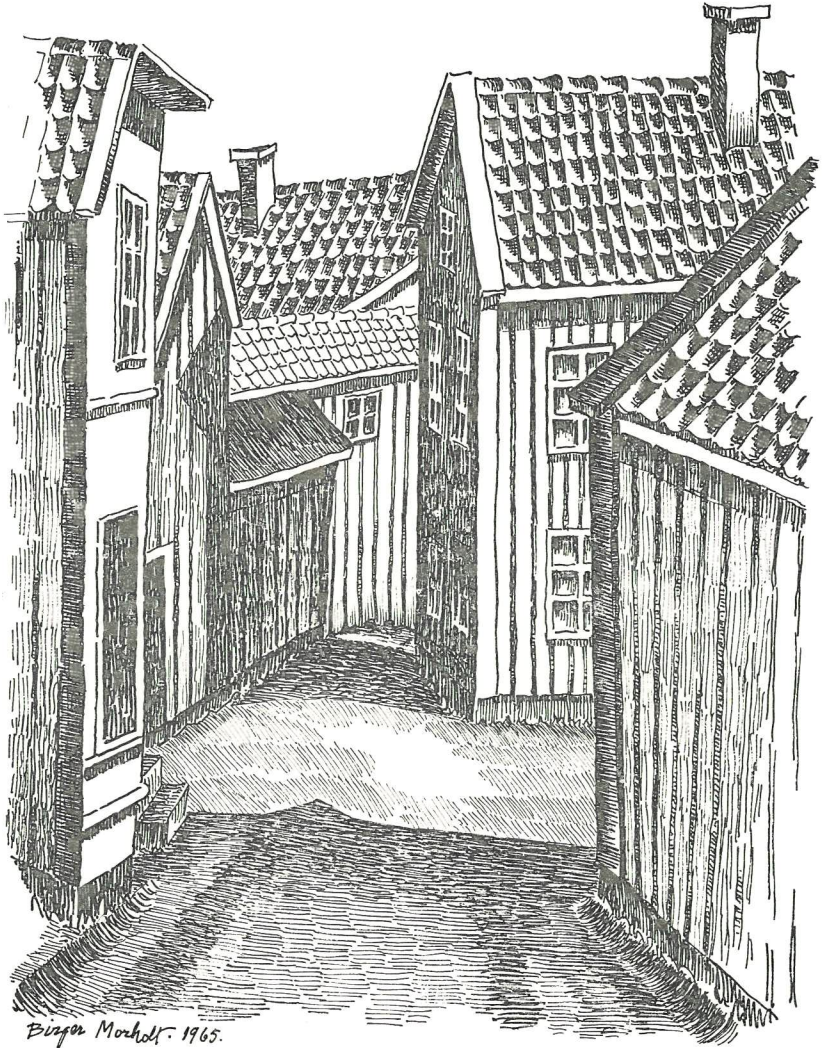
Det sier seg selv at Understøttelseskassen i tidens løp kom til å bety meget for Grimstad på områder som tangerte seilskute-epoken og sjømannsykket. Og tillike når det gjaldt tradisjon og minner. Ved Kassens opphør 1966 var det ikke så overveldende mange seilskute-sjømenn igjen i Grimstad og omegn som engang hadde stått på et skipsdekk eller berget seil når uværet raste som værst. I sin tid var det også mange sjøfolk, deriblant førstereisgutter, som gikk iland for godt i Amerika og andre land. Også disse staute karene var medlemmer av Understøttelseskassen, men uten anledning til å møte på noen generalforsamling.

De som har fulgt Kassens eksistens og virke den siste menneskealder, har selvsagt merket seg et og annet. Møtevirkosomhet i vanlig forstand, forekom ikke, generalforsamlingen var det alt overveiende, og det frie ords forum. Det var bare enkelte som benyttet seg av en slik anledning, og det kunne bli pratet

endel om saklige spørsmål, men stort sett uten at diskusjonens bølger ble faretruende høye. I mange år var Nøkterhedskafeen (Hauges Kafe) møtestedet, hvor deltagerens antall varierte fra 20 til 50—60, seilskutesjøfolk fra Grimstad, Fjære, Landvik og Eide. Selv om de viet saklisten respektfull oppmerksomhet, var det dog den etterfølgende bevertning med kaffe, smørbrød og kake, som samlet størst interesse. Når fremmøtet var overveldende stort, foregikk serveringen i kafeens 3 rom, men når det dreide seg om 25—30 personer, var det tilstrekkelig å benytte spisesalen. Under slike forhold ble den personlige kontakt bedre og friere med anledning til å kunne delta i samtaler som utelukkende dreide seg om opplevelser fra den realistiske og romantiske seilskuteperiode. En kveld midtvinters, i et varmt, lyst og hyggelig miljø, ble litt av en opplevelse for alle.

En gang det ble servert kaffe og «kløvninger» i alle disponible rom for 50—60 forhenværende seilskute-sjømenn, hendte det at Understøttelseskassens daværende formann tok seg en runde mellom bordene og forhørte seg om alle var godt forsynt. Han spurte også Grimstad-originalen Jørgen Abrahamsen, som kvitterte med dette svar: «Jo takk, nå er jeg godt forsynt både innvendig og utvendig». Det var forsåvidt et dekkende svar, ved at Jørgen Abrahamsen hadde puttet 2—3 kløvninger opp under vesten, for å ta med hjem til sin kone.

I de senere år ble generalforsamlingene, også den siste, holdt på Bondeheimen.

Biager Mørkelt. 1965.

*Nedre Tverstræde med familien Dyviks hus, matrnr. nr 10,
før nr. 86, til højre.*

Et Grimstadmiljø forsvinner — på bekostning av noe nytt

Den tomt i Storgaten hvor familien Dyvik's hus mat.nr. 10, engang 86 sto, og nå Grimstads Sparebank lar oppføre et 3-etasjes bank- og kontorbygg, er ikke et ubeskrevet blad i byens lokal-historie, denne konklusjon kommer en til etter nøye gransking i J. Landgraf's «Grimstadslægter», — pluss noen notater fra egen hånd.

På den øvre del av tomten sto for nær et par hundre år siden et lite hus som tilhørte tollkontrollør Hans Peter Brinch's enke Kristiane Ipsen Brinch, datter av en dansk kongelig taffel-dekker. H. P. Brinch var også dansk av fødsel, var en tid i Bergen, men flyttet så til Grimstad. Da enkefru Brinch døde 1847 overtok kaptein Anders Bie Johnsen huset. Han var gift med Kristiane Rosenborg Holst. Anders Bie Johnsen var født 1797 og døde 1870.

På hjørnetomten Storgaten og der Bryggegaten senere ble anlagt sto et lite hus som tilhørte en mann der gikk under navn av «Mads Guldsmed». Han solgte huset til Just Danielsen fra gården Taulaa i Fjære. Han døde 1848, 76 år gammel.

Om selve Storgaten nr. 86, senere nr. 10 er å berette at forvalter ved Frolands Verk, Even Stoff eide huset til sin død i 1854. Da ble det solgt ved auksjon til kjøpmann og skipsreder Kristian Amundsen Vig fra Landvik. Som et kuriosum kan nevnes at Amundsen var far til 20 barn, men kunne undskylde seg med å ha vært gift to ganger.

Ved Kristian Amundsens død i 1860 ble huset solgt til kjøpmann Aanon Frivold for 1660 spesiedaler. Aanon Frivold eide huset i 28 år til sin død i 1888. Han ble 65 år gammel

Handelsfullmektig Martin Olsen kjøpte huset 1891 for 5 500 kroner, men avhendet det 1895 til boktrykker og redaktør Olai Hartmann for 7 000 kroner.

Henrik Gauslaa overtok huset 1896 for 6 400 kroner og solgte

det i 1899 til interessentskapet «Lillesand-Grimstadposten» som politisk representerte Venstre. Men her kan det bemerkes at den første Venstre-avis i Grimstad kom ut allerede i 1884. Den ble trykt på en håndpresse i Storgaten nr. 62, engang baker Lorentzens og senere Samvirkelegets. Komplekset ble revet i 1964 og erstattet med en stor, moderne forretningsgård.

Men tilbake til den nedre del av byen. Omkring århundreskiftet overtok kand. teol. Kristen Stalleland fra Landvik Storgaten nr. 86 og utga bladet «Grimstadposten». Da Knut Dyvik,

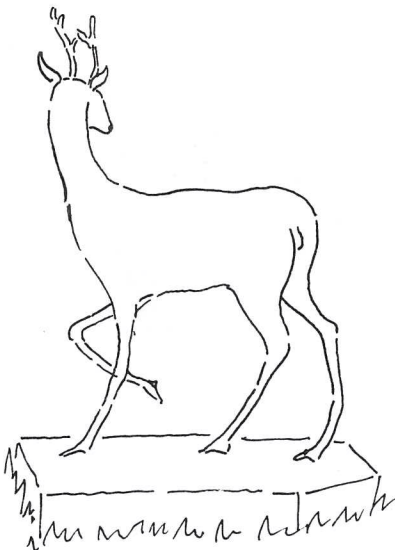

Dyviks hus sett fra syd

født i Bruvik kommune ved Vossevangen, ble ansatt som lærer ved Dahlske skole i Grimstad 1904, overtok han etter en tids forløp også stillingen som redaktør av «Grimstadposten». Senere ble Knut Dyvik eier både av hus og avis som i slutten av 20-årene skiftet navn til «Grømstadposten». Da Knut Dyvik kom opp i årene overlot han redaksjonen til en av sine sønner, Olav Dyvik. Det siste nummer av «Grømstadposten» kom ut 31 mars 1951. Typograf Einar Dyvik fortsatte aksidenstrykkeriet og drev det endel år. Fru Dina Dyvik, Knut Dyviks enke, solgte eiendommen i 1967 til Grimstads Sparebank med henblikk på å rive det gamle hus og oppføre et moderne bygg på tomten. Sommeren 1967 ble Storgaten nr. 10, opprinnelig nr. 86 revet, og grunnarbeider og fjellsprengning unnagjort i løpet av høsten og vinteren. Sommeren 1968 gikk entreprenør K. E. Løken igang med oppførelse av nybygget, etter arkitektfirmaet Ugland & Thornes tegninger. Grimstads Sparebank skal selv disponere 1. og 2. etasje og Tønnevolds Tankrederi 3. Bygget er beregnet til å koste 1,5 millioner.

Det sier seg selv at denne del av byen nå har fått et annet utseende, ikke minst ved at *Nedre Tverstræde* er blitt flikket på, — denne særpregede veistomp fra Storgaten langs Crawford, Laura Rejersen, Mathias P. Molland og i dag kjøpmann Hans Tingvolds eiendom ned til Bryggegaten, nå Smith Petersens gate. På disse gjenrodde stier vandret engang våre forfedre til Crawwurds brygge, byens første fiskebrygge, for å handle, — og der løp deres barnebarn, gutter fra de forskjellige deler av byen, snarveien til Laura Rejersens jernvareforretning for å kjøpe fiskekroker til 1 øre stykket. Jo det var i de dager.

Sparebankens gave til kommunen ved 150 års jubileet 1966

Fregattskibet „Printz Carl af Hessen”s forlis ved Havøkalven utenfor Grimstad 1806

Den 5. februar 1806 havarerte den danske ostindiafarer «Printz Carl af Hessen» ved Havøkalven (Håøya) vest for Grimstad på reise fra København for Cap de Esperanie og Batavia. Det var storm, strøm og høy sjø som satt skipet ut av kurs og gjorde at det møtte sin skjebne under norskekysten. «Printz Carl af Hessen» som var lastet med stykkgoods, ble totalt vrak. Skipets fører var sjøkaptein Heinrich Nannings.

«Printz Carl af Hessen» var bygget i Trondhjem 1782 og er i gamle dokumenter nevnt både som fregatt og pinkskip. Det var på 142 commerselæster og tilhørte da det forliste handelsfirmaet Brødrene Tutein i København. Fregatten hadde tidligere gjort flere turer til St. Croix, Isle de France og Ostindia, også med kaptein Nannings som fører. Nannings var født 1755 på Føhr i Danmark, tok navigasjonseksamen 1785, og fikk skipsborgerskap i København 21. oktober 1805. Han hadde tidligere hatt borgerskap i Trondhjem i forbindelse med at han 1802 gikk til St. Croix med «Printz Carl af Hessen» som da tilhørte et rederi i Trondhjem.

Fregatten var oppkalt etter prins Carl av Hessen, gift med kong Christian VII's søster. Han var titulær statholder og visekonge i Norge og fra 1768 til 1836 statholder i hertugdømmene Slesvig og Holsten. Han ble 1872 utnevnt til overgeneral for den norske hær og fra 1774 feltmarskalk.

Sjøretten ble satt på Havøen (Håøya) i Landvik sogn den 14. februar, i los Hans Jensens hus. Som edssvorne rettsmenn var innkalt borgerne Simen Simensen, Lars Olsen og Mads Hansen for å motta forklaring av mannskapet på det strandede skip «Printz Carl af Hessen». Rettens administrator, sorenskriver A. F. Finne gjorde oppmerksom på at kaptein Nannings den 6. februar hadde innlevert en protestskrivelse til distriktets

Nctarius Publikus. Både ved denne forretning og under rettsforhandlingen på Havøkalkven, møtte herr Isaac Leth som representant og inspektør for assurandørene i København.

Kaptein Henrich Nannings fremla for retten en skriftlig redegjørelse om havariets hendelsesforløp, på grunnlag av uttalelser fra mannskapet som besto av overstyrmann Niels Møller, annenstyrmann Ole Rye Poulsen, tredjestyrmann Erek Bærenhofft, tømmermann Johan Dinesen, båtsmann Johan Halvorsen, seilmaker Hermann Winding, matros Johannes Ellermann, matros Jens Halvorsen. Mannskapet bevitnet i retten under eds ansvar at fremstillingen var rett og riktig. Forliset skrev seg utelukkende fra uheldige værforhold, og kunne ikke tillegges uredelige eller forsetlige handlinger fra kapteinens side, eller udyktighet eller forsømmelse fra mannskapet.

Skipsførerne Simon Simonsen og Søren Knudsen Bie hadde tidligere fått i oppdrag å føre tilsyn med last og vrakdeler på strandingsstedet, likeledes å foreta beregning av gjenstandenes salgsverdi. Endel av godset ble fraktet inn til Grømstad og lagret ved havnen. Kontrollørenes arbeide varte fra 7. februar til 20. mars.

Auksjon i tre dager

Efter rekvisisjon fra supercargo Jørgen Knudzen og kommisjonær Isaac Leth ble det holdt offentlig auksjon 15., 16. og 17. april over last, proviant og vrakdeler fra «Printz Carl af Hessen», bekjentgjort i «Christiania Intellegents Blad», «Christiansands Adresse Contoirs Efterretning» og ved plakater på offentlige steder i Arendal og ved kirkene på landet i Nedenes lehn, samt ved auksjonsklokken i Arendal og Østre Riisøer.

De formale handlinger i anledning auksjonen ble innledet 15. april i ladestedet Grømstad i degnen Lørens hus som dengang lå på den tomte Grimstad Håndverkerforening senere lot oppføre sitt store bygg. Jørgen Hansen Løren var degn i Fiære prestgjeld som Grømstad tilhørte. Løren var født 1756 og døde 1812.

Sorenskriver A. F. Finne var administrator, og Anders Garner Nedenes og Jon Salvesen offentlig oppnevnte vitner. Dertil møtte rekvirentene supercargo Jørgen Knudzon og commisio-